

LIBRIS

We know
books

Mihaela-Elena Pătrașcu

Gabriela-Mădălina Nițulescu

Andreia-Maria Demeter

BACALAUREAT

— **Limba și literatura română** —

Eseuri și subiecte rezolvate pentru bacalaureat

Ars Libri

• ESEURI

A. PROZĂ SCURTĂ

* <i>Alexandru Lăpușneanul</i> - Costache Negruzzi.....	5
* <i>Povestea lui Harap-Alb</i> - Ion Creangă.....	15
* <i>Moara cu noroc</i> - Ioan Slavici	21

B. SERIA DE ROMANE AUTOHTONE

* <i>Ion</i> - Liviu Rebreanu.....	27
* <i>Baltagul</i> - Mihail Sadoveanu	34
* <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> - Camil Petrescu	41
* <i>Enigma Otiliei</i> - G. Călinescu.....	49
* <i>Moromeții</i> - Marin Preda.....	56
* <i>Zmeura de câmpie</i> - Mircea Nedelciu.....	64

C. LIRICĂ ROMÂNEASCĂ

* <i>Luceafărul</i> - Mihai Eminescu.....	68
* <i>Plumb</i> - George Bacovia	72
* <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i> - Lucian Blaga	74
* <i>În Grădina Ghetsemani</i> - Vasile Voiculescu	76
* <i>Testament</i> - Tudor Arghezi	77
* <i>Flori de mucigai</i> - Tudor Arghezi.....	80
* <i>Riga Crypto și lapona Enigel</i> - Ion Barbu	82
* <i>Leoaică tânără, iubirea</i> - Nichita Stănescu	84
* <i>În dulcele stil clasic</i> - Nichita Stănescu	86

D. TEXTE DRAMATICE

* <i>O scrisoare pierdută</i> - I. L. Caragiale.....	88
* <i>Iona</i> - Marin Sorescu.....	95

E. CRITICĂ LITERARĂ

* <i>Junimismul criticist</i> - Titu Maiorescu.....	99
* <i>Modernismul interbelic</i> - Eugen Lovinescu.....	101

• TEORIE LITERARĂ

F. PERIOADE ȘI CURENTE LITERARE

* <i>Literatura pașoptistă</i>	103
* <i>Curențele culturale</i>	104
* <i>Curențele/ Mișcările literare</i>	105

G. FIGURI DE STIL	113
-------------------------	-----

• APLICAȚII, ȘABLOANE, MODELE

H. SUGESTII DE REZOLVĂRI.....	116
-------------------------------	-----

I. TESTE ȘI BAREME.....	125
-------------------------	-----

A. PROZĂ SCURTĂ

Alexandru Lăpușneanul (1840)

Costache Negruzzi

I. Particularitățile unei nuvele istorice

„Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrâne,/ Căci pe mucedele pagini stau domniile române (...)”, așa își începe Eminescu pledoaria pentru „epigonul” Costache Negruzzi, reliefând astfel valoarea incontestabilă a acestuia în literatura română.

Costache Negruzzi, **scriitor pașoptist** al literaturii noastre, s-a remarcat, în special, prin proiectarea unei prime epepei naționale, „Ștefaniada”, din care a apărut doar un singur poem și prin capodopera sa, **prima nuvelă istorică românească**, „Alexandru Lăpușneanul”, apreciată atât pentru tema abordată, cât și pentru calitățile artistice deosebite. Criticul G. Călinescu apreciază că nuvela „Alexandru Lăpușneanul” „ar fi devenit o scriere celebră ca și «Hamlet» dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale”.

Nuvela este publicată în primul număr al revistei „Dacia literară”, la 30 ianuarie 1840, respectând întocmai dezideratele enunțate de Mihail Kogălniceanu în „Introducere”, articolul programatic al revistei: inspirația din istoria națională și originalitatea.

Izvoarele istorice ale scrierii se află în **cronici**, cum ar fi „Letopisețul Țării Moldovei”, în care consemnează despre domnitorii Grigore Ureche și Miron Costin, dar și în culegerea de legende „O samă de cuvinte” de Ioan Neculce. C. Negruzzi preia, în special, informațiile despre a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul (1564-1569), pe care se axează legenda a XVII-a din lucrarea lui Neculce: „Și când au purces de la Poartă vu a doa domnie, dzicu să-l fi învățat turcii să taie boierii, să-i slăbească.” Pornind de la aceste date, autorul elaborează o creație literară originală, cu subiect de roman.

Nuvela este specie a genului epic, în proză, cu un singur fir narativ, care prezintă un conflict puternic, redat în manieră obiectivă și alertă, între personaje bine conturate. Dintre acestea se remarcă personajul central, minuțios construit printr-o aglomerare de amănunte semnificative. Caracterul istoric este conferit de sursa de inspirație, prin evocarea unor date, locuri, personalități cu existență reală, pe care însă autorul le transpune într-un context care evidențiază propria viziune asupra lor. Nuvela istorică este o specie literară de factură **romantică**, dar în cadrul ei pot coexista și elemente specifice altor curente literare.

„Alexandru Lăpușneanul” se încadrează acestei specii literare, fiind produsul unei **literaturi preromantice românești**, prin tema ei, prin construcția personajelor și prin zugrăvirea verosimilă a culorii locale. **Influența clasică** este însă evidentă în ceea ce privește rigurozitatea compozițională, sobrietatea, precizia și gradația conflictului. În manieră **realistă** este prezentată psihologia personajului colectiv, mulțimea, care gândește și acționează ca un singur individ.

Nuvela are ca **temă** istoria, scriitorul prezentând artistic o perioadă agitată pentru Moldova, fixată temporal la mijlocul secolului al XVI-lea, dominată de personalitatea puternică a unui domnitor crud, care a lăsat amprente adânci asupra conștiinței poporului său. **Titlul** este reprezentat prin numele protagonistului în jurul căruia gravitează întreaga acțiune a nuvelei, iar articolul hotărât enclitic „-(u)l” este un arhaism morfologic, cu rolul de a da culoare epocii. **Timpul** și **spațiul** acțiunii sunt bine precizate, ceea ce conferă un caracter verosimil scrierii.

Din punctul de vedere al **perspectivei narative**, scrierea se remarcă prin **obiectivitate**, naratorul este **omniscient** și prezintă evenimentele sobru, detașat, la persoana a III-a; inserează totuși **mărci ale implicării afective**, discrete în conturarea personajelor, dintre care se remarcă, în special, epitetele dezaprobatoare: „mârșavul curtean”, „mișelul boier”, „deșănțată cuvântare”, „urâtul caracter”.

Narațiunea se desfășoară **linear**, prin **înlănțuirea secvențelor narative**, în **ordine cronologică**. În ceea ce privește **modurile de expunere**, predomină **dialogul** care dramatizează acțiunea, oferind indirect informații asupra personajelor, pentru a dinamiza acțiunea. **Narațiunea** și **descrierea** au o valoare redusă în analiza textului, dar se remarcă totuși **relatarea** faptelor întreprinse de personaj la venirea la domnie, precum și **pauzele descriptive**, prin care se individualizează personajele prin detalii sau se prezintă amănunte semnificative despre vestimentația sau despre locații reale, cum ar fi cetatea Hotinului.

Din punct de vedere **compozițional**, nuvela are patru capitole, care corespund **momentelor subiectului**, construite asemenea actelor unei drame, remarcându-se rigurozitatea formală de factură clasică, fiecare dintre ele purtând un motto semnificativ: „**Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...**”, „**Ai să dai samă, doamnă!...**”, „**Capul lui Moțoc vrem...**”, „**De mă voi scula, pre mulți am să popesc eu...**”. Fiecare dintre motto-uri enunță concentrat ideea centrală a capitolului.

Expozițiunea și intriga surprind întoarcerea lui Lăpușneanul în Moldova, cu gândul de a-și reocupa tronul, pierdut în urma uneltirilor boierești, cât și întâlnirea memorabilă cu patru boieri sau enunțarea dorinței irevocabile de a fi din nou domnitor. **Desfășurarea acțiunii** prezintă faptele reprobabile întreprinse de Lăpușneanul pentru a se răzbuna pe boieri, dar și intervenția soției sale, iar **punctul culminant** constă în uciderea celor 47 de boieri și în pedepsirea lui Moțoc, în timp ce **deznodământul** aduce un binemeritat sfârșit al existenței domnului tiran.

Incipitul și finalul textului sunt succinte, apropiate fiind de stilul cronicilor. Scrierea debutează cu referiri la contextul politic ce prefătează întoarcerea lui Lăpușneanul, marcând deja dorința de răzbunare a acestuia: „Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri”.

Finalul se constituie ca o concluzie obiectivă, așteptată cu nerăbdare de cititor: „Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei. La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale”.

În **primul capitol**, „**Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!**”, se prezintă reîntoarcerea lui Alexandru Lăpușneanul în Moldova, cu ajutor turcesc, în vederea recâștigării tronului pierdut în urma uneltirii boierilor. Mobilul practic este dublat de cel psihologic, deoarece fire aprigă, acesta nutrește o dorință puternică de răzbunare împotriva celor care îl umiliseră, privându-l de acel drept de a conduce, drept pe care este sigur că îl merită. Boierii se dovedesc din nou a-i sta împotriva, fapt evident print întâlnirea cu reprezentării acestora, vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarii Spancioc și Stroici, încă de când a intrat în țară.

Dialogul dintre Lăpușneanul și boieri trădează, încă de la început, conflictul puternic pe care se bazează nuvela. **Secvența**, construită precum actul unei opere dramatice, dezvăluie animozitățile puternice dintre cele două părți mascate sub o atitudine diplomatică, protocolară de la început și manifestată direct către finalul întrevederii. Lăpușneanul îi primește cu disimulare, „silindu-se a zâmbi”, în speranța că aceștia îi vor accepta revenirea, păstrând ideea de răzbunare pentru momentul în care va prelua din nou puterea. Boierii se remarcă însă printr-o atitudine independentă: „se închina până la pământ fără a-i săruta poala după obicei”.

Lăpușeanul | **Webinar**
Dovedindu-și abilitatea de a conversa ca un cunoscător versat al psihologiei umane, Lăpușeanul lansează provocarea către interlocutori, testându-le scopul pentru care l-au întâmpinat: „Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteptă cu bucurie”.

Moțoc formulează un răspuns abil ca și provocarea, totuși dorește să dea de înțeles că ei sunt împotriva dorinței lui Lăpușeanul, fapt pus pe seama poporului: „Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și măria ta să te întorci înapoi ca...”.

Reacția lui Lăpușeanul este impulsivă, manifestându-se ca o răbufnire exterioară a furiei care îl măcina de atâta vreme, dar și a dorinței teribile de răzbunare: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușeanul, a căruia ochi scânteie ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțeleg?”. Exteriorizarea verbală este completată cu amănunte comunicate nonverbal de către personaj și subliniate de narator. Izbucnirea sa denotă hotărârea de a reveni. El se vede mai degrabă apariția unui posibil cataclism, decât plecarea sa din Moldova.

Tensiunea dramatică crește gradat în intensitate, dialogul devine alert și tăios, o nouă izbucnire a domnitorului fiind previzibilă. Aceasta este construită pe baza interogațiilor retorice care au rolul de a induce un unic răspuns, acela că Lăpușeanul este un domnitor exemplar, care se remarcă printr-un destin superior: „Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? Au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate sau mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!”. Într-adevăr, mărturiile din cronici atestă că fusese un domn înțelegător cu supușii în prima sa domnie, fapt motivat de Negruzzi prin durata scurtă a acesteia („el nu avusese vreme a-și dezvălui urâtul caracter”). Dezamăgirea trădării a sădit în sufletul său o dorință nestăvilă de a plăti celor care i-au greșit.

Furia glasului său, exteriorizată prin seria de interogații retorice, este magistral completată de notația asupra fizionomiei personajului: „Râdea; mușchii i se suceau în răsul acesta și în ochii lui clipeau.”.

La finalul dialogului cu boierii, Lăpușeanul formulează o amenințare grea a cărei punere în practică rămâne doar o chestiune care ține de timp: „Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. Destul, boieri!”. Sfârșitul primului capitol îl surprinde pe Moțoc întorcându-se să-i vorbească fostului domnitor despre bunele sale intenții, fapt care îi dezvăluie joshnicia caracterului. Fățarnic și „învechit în zile rele”, așa cum însuși Lăpușeanul îl caracterizează în mod direct, întruchipează tipul intrigantului, care complotase la detronarea domnitorilor Despot și Lăpușeanul, susținându-l pe Ștefan Tomșa, pentru a se arăta pregătit în momentul respectiv să se dezică și să treacă de partea celui care își dorea tronul înapoi. Lăpușeanul nu se lasă înșelat de lingușirea acestuia, cunoscându-i prea bine pe el și pe ceilalți trei boieri, ci se dovedește mult mai abil și foarte precaut, așa că intuiește că se poate folosi de el: „Eu te iert însă, că ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți fâgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blestemurile norodului”.

Capitolul al II-lea – „Ai să dai samă, Doamnă!” – dezvăluie adevăratul caracter al protagonistului, naratorul surprinzându-l în ipostaza de domn tiran. Măsurile sale îl îngrozesc pe boier, căci, la cea mai mică abatere adevărată sau plâsmuită, erau pedepsiți printr-o moarte crâncenă: „Lăpușeanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse”, „îi despoia de averi”, „îi omorea din când în când.”, „la cea mai mică greșală

dregătorească, la cea mai mică plângere ce i s-arată, capul vinovatului se spânzură în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșelii lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apucă să putrezească, când alt cap îi luă locul”.

Domnitorul se înconjoară de mercenari, „lefecii albanezi, șerbii, unguri izgoniți pentru relele lor fapte”, și își pune în aplicare planul de răzbunare, la care nutrise cu atâta ardoare.

Mottoul capitolului reproduce vorbele sentențioase ale unei văduve de boier, adresate doamnei Ruxanda, în legătură directă cu nelegiuirile înfăptuite de Lăpușneanul. Fire sensibilă și dreaptă, fiică de boier de viță veche și de domnitor, Ruxandra rămâne orfană de mică și este nevoită să se căsătorească cu acela care își dorea să câștige inima poporului, care îl stimase pe fostul domn, Petru Rareș, tatăl acesteia. Ea se vede părtașă la nelegiuirile soțului și este nehotărâtă dacă să îi atragă atenția.

În acest capitol, naratorul, printr-o pauză descriptivă, alcătuiește un portret al doamnei care pune în evidență antiteza evidentă dintre aceasta și Alexandru, **cuplul de factură romantică construit pe tiparul înger-demon**. După ce este redată pe scurt istoria vieții zbuțumate și triste a acesteia, autorul conturează un portret complet, fizic și moral, al feminității absolute: „Figura ei avea acea frumuseță care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se gândește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea espusă arșiței soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pe părinții săi, privise pre un frate lepădându-și legea și pre celălalt ucis”. Ruxanda este o soție supusă, care își citește soțul și i se supune, cu toate acestea intuiește lipsa lui de sentimente și de aceea i se pare imposibil să-l iubească.

Secvența dialogată dintre cei doi accentuează antiteza dintre personalitățile lor. Ruxanda dă dovadă de o anumită diplomație, încercând să-și convingă soțul că puterea pe care o are trebuie folosită în scopuri nobile, nicidecum meschine, cum ar fi răzbunarea pe boieri: „O, bunul meu domn! Viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâte văduvii, atâta sărimani! Gândește că măria-ta este prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. [...] Judecă că după viață este și moarte și că măria-ta ești muritor și ai să dai seamă!”. Pentru a-și convinge interlocutorul, ea folosește amenințarea primită, pe care și-a însușit-o și pe care o consideră întemeiată.

Reacția soțului însă denotă impulsivitate, numind-o „muiere nesocotită”, după care se corectează și urzește inteligent un nou plan pentru a-i distra atenția de la faptele lui. Îi promite că va înceta omorurile, nu înainte de a-i oferi cu sadism, „un leac de frică”, premeditat deja.

Partea a treia – „Capul lui Moțoc vrem!” – prezintă un episod dramatic al istoriei Moldovei, cel al crimei colective a lui Lăpușneanul, înfăptuită cu ajutorul acoliților săi nevolnici. Ea constă în uciderea a 47 de boieri, din răzbunare personală.

Atmosfera liniștită de la începutul capitolului prefazează grave evenimente.

Lăpușneanul apelează la un viclesug demonic, mergând la biserică pentru a invoca pretextul dorinței de împăcare definitivă cu boierii. Intențiile sale sunt previzibile, căci, deși merge într-un locaș sfânt și este „îmbrăcat cu toată pompa domnească”, ascunde, din precauție, „un mic junghi cu plăsele de aur” și armură protectoare. Frica sa de confruntare derivă din cunoașterea propriilor intenții criminale asupra boierilor.

Lăpușneanul stăpânește arta disimulării și joacă rolul omului credincios, închinându-se la icoane sau sărutând racla Sfântului Ioan. Naratorul surprinde însă un detaliu, pus pe seama zvonurilor care denotă frica tiranului de pedeapsa divină, care are deja în minte planul complet al răzbunării: „Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla Sfântului ar fi tresărit.”.

Discursul său de reconciliere este minuțios conceput cu inteligență, cu diplomație și cu ipocrizie; trimiterile biblice la care apelează sunt menite să convingă audiența de intențiile sale pașnice: „Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una

din cele zece porunci: «Să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine și să ne iertăm unii pe alții, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos - își făcu cruce - să ne ierte nouă greșelele precum iertăm și noi greșiiților noștri»». Amănuntul subiectiv este inserat de narator, atribuind cuvântării personajului epitetul „deșănțată”, pentru a desemna astfel ipocrizia lui Lăpușneanul, dar și dezaprobarea față de planurile acestuia.

Așa-zisa împăcare este sărbătorită printr-un ospăț la curtea domnească, după slujbă, la care sunt invitați boierii. Cu toții, în afară de Spancioc și Stroici (care nu aveau încredere în domnitor și care aleg să părăsească țara), acceptă invitația, dar banchetul ia o întorsătură neașteptată pentru aceștia, transformându-se într-un adevărat măcel.

Punctul de tensiune maximă al capitolului este **scena** în care se prezintă antiteza dintre reacțiile lui Lăpușneanul care „râdea” și cele ale lui Moțoc, speriat de moarte în confruntarea cu domnitorul, „silindu-se a râde ca să placă stăpânului”, dar a cărui teamă se manifestă prin reacții organice: „simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind”. Cei doi privesc măcelul (toți cei 47 de boieri sunt sfâșiați de săbiile oamenilor domnitorului), iar Lăpușneanul așteaptă cu sadism momentul prielnic pentru a se răzbuna pe vornic, în timp ce acesta își așteaptă sfârșitul. Intuiția domnitorului, născută dintr-o inteligență diabolică, nu dă greș, iar norodul, auzind că la curtea domnească se petrec niște fapte grozave, se strânge la porți și reacționează ca la un singur individ, trăsătură psihologică surprinsă magistral de autor.

Nemulțumirile invocate de aceștia merită o recompensă, iar Lăpușneanul le oferă, la cerere, capul unui boier considerat vinovatul simbolic pentru toate atrocitățile suferite de popor. **Personajul colectiv** este prezent pentru prima oară în literatura română, fiind deschis în amănunt; inițial, se remarcă prin derută, căci cu toții veniseră la curte „fără să știe pentru ce au venit și ce vrea”, pentru ca, ulterior, să fie manipulați de dorința domnitorului de răzbunare și ca mulțimea să îl ceară pe Moțoc, pentru a ispăși toate păcatele unei conduceri defectuoase. Deruta mulțimii se rezolvă atunci când o voce formulează o cerință pe placul lui Lăpușneanul: „Capul lui Moțoc vrem...”. Boierului i se pare nedrept să se sacrifice la cererea prostimii, a unor oameni simpli, însă vorbele domnitorului denotă dorința sa nestrămutată de a pedepsi toate uneltirile lui Moțoc, dându-i argument chiar propriile vorbe: „Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși când îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara”. După ce Moțoc este linșat de popor, mulțimea se împrăștie, ca și când acest gest de cruzime ar fi reprezentarea tuturor problemelor.

Cu abilitate și cinism, Lăpușneanul se folosește de popor pentru a scăpa de intrigant și pentru a aduce liniște în rândul supușilor, atingându-și pe deplin scopurile propuse. Trăsăturile personajului principal ies din sfera umanului atunci când acesta construiește, din capetele boierilor, o piramidă în funcție de rangul lor, reprezentând „leacul de frică” pentru soția sa. Ruxanda este copleșită de această imagine macabră, dar și de cruzimea ieșită din comun a soțului. În contrast cu reacția ei, Lăpușneanul jubilează văzându-și răzbunarea concretizată și dușmanii care zac morți, fapte care îl încadrează în tipologia demonului.

Ultimul capitol – „De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu ...” – prezintă sfârșitul firesc al tiranului după încă patru ani în care nu mai omorâse niciun boier, așa cum promisese. Chinuit de „figuri”, acesta trăiește drama neputinței de a conduce, dublată de revolta împotriva celor care spre a-l mai curăța de păcate îl călugăresc. Amenințările sale se îndreaptă chiar împotriva propriului fiu și a soției, dorindu-și să îi omoare. În această situație-limită, Ruxanda și Mitropolitul Teofan, împreună cu Spancioc și Stroici, care veniseră să-i vegheze sfârșitul, iau decizia de a-l otrăvi, ca să îi ușureze chinurile și să îi curme dorința de a omori.

Chinurile morții sunt cumplite, iar cei doi boieri savurează momentul cu o bucurie sadică, amplificându-i reacțiile organice prin vorbe tăioase, pedepsitoare: „Învață a muri, tu

care știi numai a omori. Și aducându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală și muștrându-l”.

Domnitorul își dă sfârșitul în chinuri, redate în detaliu de narator, ceea ce conferă o tentă naturalistă scrierii: „Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sângerati se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate de ceas în sfârșit își dete duhul în mâinile călăilor săi”.

Finalul nuvelei este formulat ca o concluzie despre „o pată de sânge în istoria Moldovei”, adică domnia lui Alexandru Lăpușneanul, portretul lui de la Mănăstirea Slatina stând mărturie pentru fapte care nu vor fi niciodată uitate.

Așadar, „Alexandru Lăpușneanul” este o nuvelă istorică, pentru că reînvie o epocă prin transfigurarea și prin valorizarea adevărului istoric. Făcând din Lăpușneanul un domnitor crud, un tiran cu o domnie de un caracter excepțional, Costache Negruzzi ilustrează principiile pașoptismului și ale romantismului românesc.

II. Particularitățile de construcție a personajului literar Alexandru Lăpușneanul

Nuvela „Alexandru Lăpușneanul” de Costache Negruzzi este prima nuvelă istorică din literatura română, considerată de critica literară o reușită exemplară, ce a apărut în primul număr al revistei „Dacia literară” (1840) și ilustrează principiile romantismului românesc.

Prin noutatea viziunii, prin forța sa epică, prin rigurozitatea construcției și prin modul de reliefare a specificului epocii, nuvela deschide calea pentru apariția unei literaturi originale.

Evenimentele sunt relatate de un narator omniscient, detașat, predominant obiectiv. Elementele de subiectivitate sunt puține și provin din idealurile politice democratice ale autorului pașoptist.

Din punctul de vedere al construcției subiectului, se remarcă realizarea echilibrului compozițional, prin structurarea textului în patru capitole, fiecare fiind precedat de un motto, fapt ce atestă **clasicismul** operei. De asemenea, conflictul dintre domnitor și boieri, care evoluează în mod gradat, mesajul operei, stilul concis și claritatea exprimării sunt alte particularități care încadrează nuvela în **clasicism**.

În ceea ce privește **construcția personajelor**, se remarcă individualizarea lor prin detalii semnificative. **Personajul principal** este Alexandru Lăpușneanul, surprins începând cu venirea pentru recuperarea tronului până la moartea sa inevitabilă. Celelalte **personaje secundare** gravitează în jurul acestuia: doamna Ruxanda, tipul angelic, prezentată în antiteză cu soțul; boierii dintre care se remarcă cei patru care formează delegația răsculată împotriva domnitorului; personajul colectiv, mulțimea, surprinsă prin detalii realiste, de natură psihologică și Mitropolitul Teofan.

Personajul principal, Alexandru Lăpușneanul, întruhidează **tipul demonului**, personaj excepțional surprins în împrejurări deosebite, **de factură romantică**. Portretul său este minuțios construit, personalitatea lui remarcându-se prin **defecte majore**, dar și prin **calități**, puse însă în slujba răului.

Din punct de vedere **social**, Lăpușneanul este un domnitor cu două domnii, prima domnie dovedindu-l bun și generos, iubit de popor, dar trădat de boieri. În cea de-a doua domnie, domnitorul este crud cu boierii, torturându-i și luându-le averile. Acesta nu iubește prostimea, dar este conștient de puterea poporului („Proști, dar mulți”).

Moral, domnitorul se dovedește un om crud, ambițios, care își duce la bun sfârșit toate planurile. Trăsătura sa dominantă este **setea nestăvilită de putere**, ce subordonează toate acțiunile sale pe parcursul nuvelei, dublată de o **dorință** care depășește sfera umanului, **de a se răzbuna** pe boierii care l-au trădat prin uneltiri, de poziția socială pe care este convins că o merită cu prisosință.

LIBRIS

Încă din primul capitol, aceste trăsături sunt evidențiate prin dialogul tensionat cu boierii. Până să le cunoască intențiile, el îi primește conform etichetei domnești, deși are intuiția că întâlnirea cu ei la intrarea în țară nu este un semn bun. Schimbul de replici dintre aceștia denotă **impulsivitatea** lui Lăpușneanul, a cărei mimică îi completează perfect vorbele, fiind foarte bine surprins de narator, deoarece se bazează pe intimidarea adversarilor. Se dovedește, de asemenea, a fi un **fin cunoscător al psihologiei umane**, utilizând argumente viabile pentru a își demonstra calitățile de conducător. Argumentația sa derivă dintr-o **inteligență ascuțită**, pusă însă în slujba intențiilor sale de răzbunare.

În relația cu Moțoc, Lăpușneanul se dovedește **abil, prevăzător**, gândind că îl poate folosi pentru a-și atinge scopurile. Caracterul urât al vornicului îi este familiar, întrucât consideră că întruchipează chipul intrigantului și al trădătorului.

În capitolul al doilea, personajul central își dezvăluie adevăratul caracter, trecând de la amenințări la fapte reprobabile, pentru a da ordin ca boierii să fie uciși, chiar dacă principiile sale sunt ghidate doar de **răzbunare**. În antiteză este reprezentată Ruxanda care intuiește că domnitorul este lipsit de sentimente nobile și profunde: „ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenească”.

Disimulant, în capitolul al treilea, el se dovedește **regizorul unui plan diabolic**. Îmbrăcat de gală, promite boierilor în casa Domnului împăcarea, deși avea în minte să îi omoare la ospăț, fără a le da șansa de a se apăra. **Răutatea** fără margini, care degenerază în **sadism**, combinată cu **viclenia** și cu **minciuna**, îl caracterizează pe deplin. Pe Moțoc îl trimite la moarte, deoarece îl ironizează și se bucură de atitudinea unui om care își privește cu neputință moartea.

Gestul construirii piramidei trădează **trăsături negative** ieșite din sfera umanului, intrând în categoria patologiei sadismului. Construcția sa inedită îi readuce paradoxal liniștea sufletească, în loc să îi confere muștrări amare de conștiință. **Sub aspect psihologic**, el întruchipează astfel **tipul demonului, al domnului tiran**, o personalitate puternică, cu o voință de neoprit, un maestru în arta disimulării.

Chinurile morții îl pun în situația dramatică de a fi incapabil să conducă. În loc să se căiască pentru faptele comise, își dorește să le amplifice printr-o crimă care le întrece pe toate, a cărei victimă ar fi trebuit să fie chiar fiul său. Deși aflat în postura de victimă a bolii, în puținele momente de luciditate, el îi amenință cu vorbe grele pe cei din jur. Otrăvirea sa este simbolică, având în vedere că însuși Mitropolitul consimte la moartea tiranului, fapt ce semnifică stăpânirea răului care cuprinsese Moldova.

Lăpușneanul este **caracterizat în mod direct**, în special, de către naratorul care îi alcătuiește un portret complex în capitolul al treilea: „Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta coroana Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea cabaniță turcească. Nicio armă nu avea alta decât un mic junghi cu prăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sârmă.” Pe parcursul scrierii, naratorul inserează referiri la personalitatea sa, cu rol de mărci ale implicării afective: „tiranul”, „urâtul caracter”, „deșănțată cuvântare”, „bolnavul”, „nenorocitul acesta”.

Pentru a îl măguli și a îl face să renunțe la planurile de răzbunare, Ruxanda îl **caracterizează direct** astfel: „O, bunul meu domn! Viteazul meu soț!”. Ulterior, când observă cruzimea caracterului său și primește cu tristețe vorbele lui răzbunătoare, ea îl numește „nenorocit”, lăsându-l pe patul de moarte cu boierii răzbunători.

Mândru de sine, încrezător în calitățile sale de conducător, Lăpușneanul se **autocaracterizează** încă de la începutul nuvelei, în cadrul confruntării dialogate cu boierii: „Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? [...] Care sunt întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere?”.

Faptele reprobabile, gesturile, vorbele sale îl caracterizează pe deplin **în mod indirect**, personajul rămânând un simbol al tiraniei în istoria Moldovei. Replicile sale sunt celebre și

astăzi pentru încărcătura lor de ironie sadică și de superioritate exagerată: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau” sau „Proști, dar mulți”.

Așadar, G. Călinescu îl consideră pe Lăpușneanul un damnat, pe care Dumnezeu l-a pedepsit să verse sânge, „osândit la un Infern mutat pe pământ, domnitorul se află sub puterea neclinită a destinului său”.

III. Relația dintre personajele literare Alexandru Lăpușneanul și domnița Ruxandra

Nuvela „Alexandru Lăpușneanul” de Costache Negruzzi este prima nuvelă istorică din literatura română, considerată de critica literară o reușită exemplară, care a apărut în primul număr al revistei „Dacia literară” (1840) și ilustrează principiile romantismului românesc.

Nuvela se înscrie în curentul literar romantic și este o scriere istorică prin tematica abordată, prin personajele construite, prin reprezentarea epocii cu mentalitățile, cu obiceiurile, cu vestimentația și cu limbajul acesteia. Prin noutatea viziunii, prin forța sa epică, prin rigurozitatea construcției și prin modul de reliefare a specificului epocii, nuvela deschide calea pentru apariția unei literaturi originale.

Tema nuvelei este redată prin evocarea artistică a unei perioade zbuciumate din istoria Moldovei. Narațiunea concentrează mari perioade de timp și se desfășoară linear, prin înlănțuirea episoadelor, cu respectarea principiului cronologic.

Evenimentele sunt relatate de un narator omniscient, detașat, predominant obiectiv. Elementele de subiectivitate nu sunt numeroase și provin din idealurile politice democratice ale autorului pașoptist.

Din punctul de vedere al construcției subiectului, se remarcă realizarea echilibrului compozițional, prin structurarea textului în patru capitole, fiecare fiind precedat de un motto.

Personajele sunt surprinse prin relațiile antitetice care se stabilesc între ele, fapt care corespunde principiilor romantice de construcție a relațiilor interumane.

Relația dintre personajul principal negativ al nuvelei și cel secundar pozitiv este magistral conturată și se bazează pe **antiteza** de factură romantică.

Statutul social al lui Alexandru Lăpușneanul se corelează cu tema operei, acesta având o existență istorică determinată, de domn al Moldovei. După prima domnie este trădat de boieri și ia calea Constantinopolului, apoi se reîntoarce în țară pentru a doua domnie cu gândul de a se răzbuna pe boieri. În ultima parte a nuvelei, protagonistul este prezentat ca Paisie, urmând să fie omorât prin otrăvire.

Domnița Ruxandra este soția domnitorului Alexandru Lăpușneanul și fiica lui Petru Rareș. Orfană și pândită de primejdii, fiica domnitorului Petru Rareș, rămasă sub tutela fraților mai mari, Iliș și Ștefan, cea care trecuse prin multe atrocități, văzându-și un frate ucis și pe celălalt renunțând la religia sa, este nevoită să se căsătorească cu un străin fără sentimente, care își dorea cu orice preț să fie domnitor, de aceea profită de originea nobilă a acesteia. Viața ei conjugală constă în resemnare și în respect față de un soț pe care nu îl înțelege și nu îl acceptă din cauza faptelor sale oribile. Idealurile i se spulberă când ajunge să o cunoască și își dă seama că disponibilitățile lui afective sunt nule.

Din punct de vedere moral, doamna Ruxanda se distinge prin blândețe, sensibilitate, și capacitate de compasiune. Este o fire delicată și milostivă, cu o profundă credință în Dumnezeu, în timp ce protagonistul întruchipează superlativul răului, având un puternic spirit vindicativ. Săvârșește crime, schingiuieste, iar în final vrea să îșiucidă propriul copil. Acesta dă dovadă de inteligență, de perfidie și de viclenie în relația cu alte personaje.

Sadismul și lipsa de sentimente nobile ale lui Lăpușneanul își află reversul în **frumusețea spirituală a soției** sale. Lăpușneanul este întruchiparea domnitorului crud, cu atitudini despotice similare cu ale altor domni ai epocii. Domnița Ruxanda este opusul său caracterologic, reprezentând delicatețea, sensibilitatea, capacitatea de compasiune, empatia.